

Дакъал хийла Советски Союза низ бола авиаци

☆☆

Аэроклуба курсантка Насуханова Лайла

...1956 шера февраль. Алма-Атински аэроклуба летни поле тла даятта латт курсантша. Пар беллажаш тла парашюташ йоах. Курсантша прижазга хьез. Тахан Советски Эскара 38 шу далара сийла парашюташ самолетах тлери чу. Кхосабала беа пар. Хьалхара кхусалаш-м бац уз. Хьабакъда таханара ин ший тайпара да. 550 метр лахха урагта а баха кхосабала беа пар чу! Курсантша юкье дикка белгаллаш а тенно деги дола йол. Из а эламига йолча хана денз летни гулакх Юмашев хунна агара хьалхара нухий йол Насуханова Лайла.

Аэроклуба инструкторо - летчико команда лу:

— Самолеташ тла! Парашюташ кабине чу ба. Самолет зайтандара хьа а кыста, урагта йола. Парашюташ ладу-лаш ба командага.

Самолет 300 метрага, тлакхха 400 метрага а кхоч. Юктера а лахха 550 метр и. Команду лу. Хьабакъда лухах чухийдача чьагта-ча нхиз барах халла мара латта-лаш парашюташ. Лайла майр-ра Юмашеву хьабакъда чьагта, парашюташ купул пунна тла йолла дла-юха агаро фео.

Бокхача безамца дийшар Лайлас П. Божедуба «Дакъал хийла» ах ах кыжжа.

— Чу кыжжас, — дурц цо, — гучабакъхар сона айса вахаре ла-ца безам бола нхь. Летчида хила айна чьагта йир аз.

Насуханова дезал Алма-Ате баха бахар. Лайла цитарча аэроклубе еча, летни секце курсантша длай-бацар, парашюти секце мара.

— Дика да, — аьлар Лайлас. — Парашютист воацарх летчик хила а йир аз. — Иштта парашюти сек-це яхар аз. Доладелар хала денш. 20-за чухосаьлар аз, царех 11 за-четни кыжжа тла а я.

Совхоз Насуханов наней йол Грозе цьабакъхар. Гадьахар Лай-ла укхаза Махачалински аэродру-ба филлал йолта шийна хайча. ДОСААФ республикански комитете а ена, Лайлас лажхайкайр ший йола.

— Нохчий йол парашютистка я! — цьабакъхар цитарча бокхлой.

— Багда, со парашютистка а, са летчида хила безам а ба, — аьлар Насуханова.

Филладе летчикалла ах моттиг япар. Хьабакъда нухий йол цьа-хочитта летчида хила гьертла гучабакъда, Лайла длайлар летни секце. Делаш дар цун дог. До лир-хлар юктера а кхочайн хуах лат-тыр.

Чакъаьлар дешара шу. Лайлас толме длау летни гулакха теорех йола кыжжаш. Хьабакъда Лайла Махачкала практик ах еза ха.

Оах кьамал даяча дийнахьа саррахьа длайлаш йр аз. Гадьа-харца сатембайнах Лайлас дувцар: — Ханз денз айса «Дакъал хийла» аз самолетах. Практикас аз теорех Юмашев дикка чьагтагьар-да. Сай беррига нхиз тлабохиттарба аз сай летчикий гьовал чьагтагьар-на. Чул тлабьагта хьажарга со сай уйла кхочашьа. — С. Орджоники-дзе лерлах Юмашев Москвин авиаци-онни институте деша ах лахрлаш аз. Летчида хиланца лергьа со! — хьабакъда аьлар нухий йол Насуханова Лайлас.

С. ВОРОНИН.

Сурта тла: Насуханова Лайла.

П. Катакова сурт.

Комсомольски копилка

Вай Дакъал комсомольскаша ком-сомольски копилка вьагтагьа, айна длаодалар бокхача безамца хьабакъда Грознерча орден лелачеа нефтерерабатываюу заводу кьона-ча технологияша. Цехий а ерига-ла заводу а комсомольски юктера собраниеша сонм бир ухт шера 500 азар сомат вьагтагьа доацаш ахча заводу комсомольски копилка чу йола. Из ахча йаоцарча комсомоль-наш катирхожен рационализатор-ски предложение балха юкье йола-ла, металлург гуаьро, йовш йола мехкдайттан продукт на йойташ сонм.

Комсомольски дар чьагтагьа дош да. Заводча комсомольскаша а катир-хоша а хьалхара ах шера тлайнах дехараш тлахохашьа. Комсо-мольски копилка чу йола 320 азар сом. Кьонача технологияша про-изводстван юкье йолазальча ра-ционализаторски предложениша 33 азар сом йола. Духьал йол (пар) хьабакъда долаш 200 азар сом, электротехни хьабакъда 20 азар сом кьонач пар.

Еригьонни кьонача нефтере-рабатываюу советчане мехкдаьта а цун продукт на йа дойта латта-бача кьонача инициатораш а хил-на длаьтар заводу комсомольскаша катирхош. Цьан минота мехкда-ь-

тан 110 тладам бовш хилча шера 2,5 тонн мехкдаьта да из. Из тай-па тладам йолаш моттигаш заво-да дехакха дукха а я. Завода ком-сомольскаша катирхожен кьовсам оттабаш уз тладамш доацараш. Комсомольски комитете вьагтагьа-ча рейдош бригадаша гучабакъ-хар, длаьтывагта йола кранаш айха пар хьабакъда долаш массекх тонн моторни доацар заводе дош хилар. 1-чен 2-чен 4-чен дехакха мехкдаьта дош йола 36 моттиг гучабакъхар рейдош бригадо. Нач-хьабакъда дукха дош дех хьабакъ-ла теркал па деш. Йохан хинна мехкдайттан тладамш доацарш катирхоша. Ухт хьалхара ах шера кьонача технологияша дош дола мехкдаьта сонм 230 радио-нализаторски предложениш елар, цу-нах, дош хиннар 100 тонн совга вьагтагьа. Чу балха хьанаре дукха лаяц кьонача нефтере-рабатываюу В. Бородин, Н. Ула-нов, В. Погосов, С. Петрове кхы-бараша.

Начальник нов Абасалиев Мамед вола установкан коллектив ду-хьа цьан нхь бекте 26 тонн мехкдаьта кхочир.

Н. ГЛУХОВ.

Революцен поэт

(В. В. Маяковский вьаг 65 шу даларга)

Сийлахь-бокхача советски поэт Владимир Владимирович Маяковский (1893—1930 ш.ш.) хиннар социалистически реализма поэзан ларх елар. Тайп-тайпара йола ин-зама екьалуча хана эрийн литер-атурна юкье а вена, Маяковский Сийлахь-бокхача Октябрь хьалхара ченошка денз революционни халк-кьа оагьонхьа вьаьлар. «Револю-цона мобилизованный тлахийх» хиннача поэта коратар дегта чура доагаш дола длайла дешам комму-нистически партен гьордьяна Г. Плеханш дувца а, цун бачьан В. И. Ленин образ хьабакъда а. Лени-ски партиностах йиза йолча ший дукхача тайпара йолча творчес-тва (стихан, поэмаш, пьесаш, очер-каш, эпитафийаш, киноценарей) Маяковский хьабакъда советски сага типически оаьлаш, сатиричес-ки харцнах кьанарча заман тла-лоаьш хинна пизаш.

«Дийначо дийначарча санна», та-дан а кьамал ду акклионаш хуа-ча дешарошча длаьха лергьона-ча произведениша эрийн деррига-ча дунени поэзи хьабакъда поэто-новаторо.

В. В. Маяковский вай мехка а хьабакъда мехкаша а мел веза хьабакъда ухт длаьха. Советски Сою-зе арахийлача Маяковский книжкай еригта тираж 1958 шера 1 январта кхачьаца лархьаца 33.776 азар экзemplар а. Поэта произведениш арахийтай 694-за, 59 меттала. Мая-ковский «Владимир Ильич Ленин» цин йола поэма вай мехка арахий-тай 72-за, 26 меттала, 2395 азар экзemplар тираж а йолаш.

Бокхача поэта произведениша пересодат лий французама, немца-ша, китапцана, ларбаша, полякша, чехаша кхы дукхача кьамаша. Дикка йовш а доаьл дехьа Мая-ковский пьесаш. Феерически комед-и «Клоп» оттайл Нью-Йорке (1931 ш.), «Марице» (1935 ш.), «Баша» оттайл Праге (1948 ш., 1954 ш.) Лотте (1955 ш.).

Революцен поэта оаьл дог айду машара, портмунуькаш, демокра-тенна тлаьха кьовсам латтабача дунен халкьин.

Ленински комсомола 40 шу дузаш

Социалистически ах шера йор-дьян, Ленински комсомола 40 шу хьа а лаждем ханз, нхь бекте дийаьра сийна тлайнах дехараш то-лаьча кхочашьа чьагта хьабакъ Грознерча консервни комбината кол-лективо.

Шойл нхиз кхь ах беш дика кьа-хьаьраца нхь бекте валови продук-ци арахьара план 154,3 процент, товарни продукция арахьара план 130,5 процент, консерваш арахьара план 188 процент кхочашьа ком-бината болхьона.

Валха дика опыташ дла-юха те-лаш, кхочамбоацараш длаьлаш, хьанарца кьовсам латтабеш белга-вынаь балха норма масса а 200—280 процент кхочашьаьш вола ком-сомолец нов. А. Базаев.

Хара бекте хьабакъа доса тлара длаьлаш комбината хьабакъа лелач-ий ин. Уманова, Телъа, Мамаева, Дружина тайпан цешаш. Пар а хара бекте шойл балха нор-маш 150—170 процент кхочашьа.

Консервни комбината болхьонен инженерно - технически болхьонен йоаха котадонаш цьан а шин бекте аьхай ала йир аз — йоах завком председатели нхь. Мороза. — Уз балха котадонаш оаьл йоах комму-нистически партеси Советски прав-и-твостви йоахо а еш дукхача шерашка балха гьовзалаш лаждем кьабакъарца, кхочамбоацараш дла-ьтарца.

Ханз комбината йокхкий торо-наш хиларца хьабакъа, нхь бекте производствени план кхочашьа-лар совга 1 млн. 36 азар сома про-дукци а арахийтай, хьабакъа балха оьсарал 12,8 процент лахх а аьл коллективо.

Комсомола 40 шу дияра сийна

Июнь бекте план кхочашьаьш

Грозненски орден лелачеа заводу 4 йолча цехо длаьхача ах шера дукха толамаш даяхал. Валовой продукция арахьара план тлахохашьаьш.

Хьабакъда хьабакъдаьш уста-новкай коллективаша июнь бекте планал совга 200 тонн мехкдаьта сийра продуктш енай. Июль бекте а хьа даягьац пар болх. Ухт бекте хьабакъа 15 дийнахьа № 2 йолча установкан коллективо беда-ла переработка йира план 103 пер-цент кхочашьаьш. Нефтепродукташ

ахара план 104,9 процент кхочашьаьш. Технологически режим тоаьра № 1 йолча установкан кол-лективо переработка аьча бедалах 110 процент мехкдаьташ сийра продуктш аьхай.

Яьхе хьабакъа латт 1-гьча устано-пан Е. Квитков, И. Силкина, комсо-молка В. Александрова сменаш а хьабакъда установкан коллективна-цара М. Вутова хьабакъа йола комсомольско - катирхой смена а.

М. ОСМИЕВ.

СОВЕТСКИ АВИАЦИ-ХАЛКЪА КУРАЛ Я!

Художника А. Кокорекина плакат.

СССР Федарча Флота ди

Тахан советски халкьо деду СССР Федарча Флота ди.

Вай мехка федарча флота хьабен-нэб ше дегьара сийлен нхь. Авиационни йолча доладара нхь хьаб-ийлараш эрийн йоланхо а. Авиаци хьабакъда йолча хана белгал-ьяйна йолча йоланхо, изобрета-тельа К. Е. Циолковский самолета а дегьарца а расчелат йир, планета-ша юктерча нхьийн йолча доладар.

Хьабакъда Сийлахь-Бокхача Ок-тябрьски социалистически револю-ци а хинна коммунистически партен хьабакъда хьабакъамоша мохк шойл ба беллача мара, авиационни йолчен техникен духьале йолаш дегьала йир йолаш хьабакъа.

Тема хьабакъа пилотеша йолча шерашка езаца индустриен ларда тла хьабир, дунен тла хьабакъа моттигхьац длаьлаца йола, советски авиационни производствени. Сийлахь-Бокхача Дакъал тлом болча шерашка вай авиационна карагьа-лар моастагьаьш авиацион тлех хила, хьабакъа 1943 шера денз бекте кота-ло йохьагта йаьлараш вай авиацион.

Тлом хиннача тлехьарца кхьа шера СССР-а авиационни производствени фронтанна хара шера телар итгаш оьзараш самолетах.

Советски Федарча Флот бокхача доаьлаш болам а мохк тлехам лар-барна, цуна хьарам тла ца байтар-на, хьабакъда юктера машар па тохьабайтарна. Цуна цьан Федарча транспорт хиларца а ба цун йаьла-мате бокхача доаьлаш.

Тлехьара шерашка Советски Фе-дарча Флота бокхача гьа бокхача ше дегьарца. Витови самолетахаша меттел реактивни самолетах аьй. Уз самолетах тегьара балха аьйла, оьзараш километрах болх нхь йола-ховш ба йир йолаш а.

Массан а могаьл а шера йоваш а а советски самолеташ хьабакъа кьанарча дегьала Ленински премей лауреата Н. А. Туполев хьабакъа «ТУ-104» ахча самол. Из самолет йрца Советски Союз массекх шера хьабакъа аьлар капиталистически мехкел.

Советски нах кураьл а йир йолаш ба дай-хьаца йоланхо а техника а даяхача толамаш. Алхха 1957 шу

белгалдаьнаш дунен тла оьгара хьабакъа гьовзал хьабакъа Лайтан спутникаш сийла ахьитарца, «ТУ-110», «ТУ-114», «ИЛ-18», «АН-10» ахча реактивни пасса-жирски самолетах. «МИ-6» ахча реактивни вертолет хьабакъа. Деррига дуне цьабакъа тлехьаьла йола кантиненташ юкье лела балли-стически ракетанна толамца тохкам барах.

Ухт шера 15 мае гьовзал хьабакъа хьабакъа йола советски Лайтан спутнике сийла ахьитарца хьабакъа а тешал ду йоланни техникани доа-ьлаьла йолча доаьлаьш Советски Союз хьабакъа моттиг аькьа хиларца.

Вай мохк индустриални бокхача нхиз болча хилар, йолчен техникен дегьарцаьш, хьабакъа културни ва-хар па халлаш айлуш латтаро авиаци-он длахо а дегьара шера торонаш хьабакъа.

Советски Союз хьабакъа хьабакъа тайп-тайпара общественни систе-маш йола мехкаш машаре даяр йаьлаш дегьарца. Дунен мехкаш хьабакъа кхочам вьабакъа дукха вай правительствени тлехьарца хана дукха а правительствени гулакшах хьабакъа.

Федарча Флота ди дедеш советски наха белгалдох вай Дакъал производствени, хьабакъа боама дерригача доаьлаьш дукха толамаш. Ухт шера Федарча Флота ди деду советски наха политический а хьабакъа а уйла хьа а лаждем-нача хана, коммунистически партен хьабакъа гьордьяншара а юртш-барца а хьабакъамоша хьабакъа хьабакъа СССР XX-ча гьовзал оьтараш йола сийлахь-Бокхача программа сийленца кхочашьаьна.

Экономика а култура а дегьар-на керда толамаш даяхал Нохч-Палгай АССР-а хьабакъамоша а. Республикан производствени оькьарча оьбема ах шера план. Нохч-Палгай АССР-а мехкдаьтамоша СССР-а Фе-дарча Флота заьрла дукха а доа-гама даяттан даяхал планал совга. Хьанаре хьабакъаьш ба юрта боама хьабакъамоша. Республикан Гу-дермессон, Науруски, Шелковски районшакьарча колхозашен совхозаш ханал хьабакъа кхочашьаьш пач-хьабакъаьш аьлат дохкара планаш.

Дог гьовзаларца деду вай рес-публикьарча хьабакъамоша Советски Федарча Флота ди.

Дерригача халкьо йоахо еш, Ком-мунистически партенен Советски правительственион тонахьа хьабакъаьш болча советски Федарча Флота тлехамой, авиационни производствени болхлой кийча ба вай авиацион нхиз хьа а чьагтагьа, хьа а лаждем толам па кхобеш хьабакъа, вай Дакъал доаьлаш фелал йолаш лораре.

Цу бокхача унзарча тлехам вай ютдалара баьхар отгара хьабакъа коммунистически партен хьабакъаьш йр. Партена карагьаьлар, хьабакъа уйлаш йома а еш, деррига советски адамаш вьаьлаьтоа а вай сийлахь-Бокхача котаьл вьаьлаьтоа а.

Тахан цу хана хиннача тара йолаш дегьалаьш советски авиаци. Поряьлаьш дукха а цун реактивни самолетах. Советски летчикаша филла лораш Вай Дакъа шойл башка дика йолча техника. Уз кийча ба бирса денош хьа юха ца дакхьиттар дукха шойл беррига нхиз Дакъал гулакх деш длаьла.

С. КОСТОВЕВ,

авиацион подполковник.

Цу бирсача деношка...

Цьабакъа дин а лурдоаьш исто-ренна чу даяхал 1941—45 ш.ш. немецко-фашистски оькьаралта ду-хьал советски халкьо майра кьов-сам латтабаш бирса денош.

...Америкьански и английски империалисташа бузбачьа герман-ски оккупирташаша вай мехка ду-хьал хьабакъа йаьлаьмате докха оьскар. Фашисташ шин шера тлом латтабаш оьпыт а йолаш, дукха гер, военин техника а йолаш бар. Империали-стически пачхьалкьанаша юкье цьабакъа а цун шу нхиз дукхаьл отта мотаридолаш. Цьабакъда Со-ветски Союз цуна дукхаьл оттарал совга хьабакъа хьабакъа па юташ бокх-бир из беклаш—фашизм.

Исторен чухь па хьа майрала ден-нали гучабакъхар советски халкьо. Сийлахь Дакъал дунеа исторен цьа-йола оагьонаш дуненна хьабакъа йола военин гьовзал советски наьха кьоначчал длаьбьаьш а. Тама-шийна дукхаьл оттар моастагьаьш вай столица Москва, Ленинград, Одесса, Севастополь. Фашистски Германия йохара нхь хьабакъаьш Сталингра-да. Моастагьаьш латташ вар вокхча-вар а вьаьматар а, кхьабакъа а мала-вар а.

Лайтарча эскарна цьа барт а болаш, латташ йр Советски авиаци а. Хийла коргаьбоахар моастагьий майрара советски летчикаша.

...Отгара хьабакъа тема заданн 1941 шера 24 августа елар сона. 1500 метр юьарга моастагьаьш тьаьл разведка йр а езац хиннар. Сайца ший летчик-истребитель Гейтенан-т хинна Теренин а Гуршенев а волаш (тлехьарвар Г. Орджоникидзе-вар) заданн кхочашьаьш вахар со. Латаш-тоахаш кхочашьаьш дезаш хилар из дехар. Оаьл дехар моаста-гьаьш массекх мото-механизи-рованни соединенеш. Тлехьагта вай бомбардировщикаша шойл дехар дур цуна. Бомбардировщикаша лораш йр цуна со керте латташ хинна 1 истребительни эскадриль.

Турнаде лайтар моастагьаьш са доттагьий летчикаш Теренин, Волков, Гончаров, Шапоров кхьабараш а. Тамашийна денали майрала йр советски тлехамойа гучабакъхар. Вьаьл юкье даятта, шойл вахар тхьа ца деш, тлом беш бар эрийн, армян-наш, гуржи, нохчий, гьабай. Тур-нал санна везар 1943 шера майра

летчик - истребитель — са доттагьий Мальсагов Татархана Ахмад.

1943—44 шераьна командован-нен тайп-тайпара дехараш кхочашьаьш хилар со гьордьянча Харь-ков, Житомир, Орел, кьичьаьха а. Массанаьха цьаьлар со советски летчикий турпален гулакхьа. Нах дукха мах бола авиационни техни-кен лора а еш, кхочашьаьш пар аг-гара чоаьлангьа а халагта а йола аьданеш.

Цу бокхача унзарча тлехам вай ютдалара баьхар отгара хьабакъа коммунистически партен хьабакъаьш йр. Партена карагьаьлар, хьабакъа уйлаш йома а еш, деррига советски адамаш вьаьлаьтоа а вай сийлахь-Бокхача котаьл вьаьлаьтоа а.

Тахан цу хана хиннача тара йолаш дегьалаьш советски авиаци. Поряьлаьш дукха а цун реактивни самолетах. Советски летчикаша филла лораш Вай Дакъа шойл башка дика йолча техника. Уз кийча ба бирса денош хьа юха ца дакхьиттар дукха шойл беррига нхиз Дакъал гулакх деш длаьла.

С. КОСТОВЕВ,

авиацион подполковник.

„Со ва шуца, кьоний“, — ала

Ираз да вай денна дебаш, Дакъа хозлу нускал санна. Кьона дегаш да вай делаш, Чьагтаьлуш, хьийна болат хинна.

Дегь вай чьагтаьлу фео, Мелхье... Масса заман вай леландь. Дегаш дел вай нана Дакъа, Малх ше санна, вай леландь.

Жи, са доттагь, вижа иле,

Дегь ма мекьде, фео вала. Оаьл хьийте аьнна иле, «Со ва шуца, кьоний», — ала.

Керда гьирсаьш денна хьалдеш, Адамий вахар вай эргодоах. Яьсса лаяттан эрий-ареш Дошо яьлаьта кьайлайоах. Кьона дегаш, кьона кулаш — Из берриг мохк вай хьабакъа тегт.

Цьабакъа хьабакъа ка ца аьш,

Уж дерриг доьза, ха ма дегьт. Жи, са доттагь, хайна вьаьге, Ха ма йоае, уллуь вала. Вайха тешаш, нана Дакъа Доккхал деш а масса хана.

Корта — лажьагь, нахка — хьалха

Уеттош, доттагь, ког ла лоза. Яьхе вьаьле спорте, балха Низ ма кхочаьца диккагь хьовза.

ПЛИЕВ Маьмад.

